

**DOPRINOS TUMAČENJU I IMPLEMENTACIJI KRITERIJA ZA
AKREDITACIJU STUDIJSKIH PROGRAMA NA VISOKOŠKOLSKIM
USTANOVAMA U BiH**

**CONTRIBUTION IN INTERPRETATION AND IMPLEMENTATION
OF CRITERIA FOR STUDY PROGRAMME ACCREDITATION ON
HIGH EDUCATION INSTITUTIONS IN BIH**

Mirza Oruč, MA
Univerzitet u Zenici
Zenica

Ibrahim Plančić
Univerzitet u Zenici
Zenica

Abazović Alim
Univerzitet "Đemal Bijedić"
Mostar

Sanja Prodanović
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Istočno Sarajevo

Marković Nenad
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Istočno Sarajevo

REZIME

Uvođenje osiguranja kvaliteta, kao jednog od bolonjskih ciljeva, u visokom obrazovanju u BiH započelo je implementacijom ESG-a usvojenim 2005. godine na evropskoj ministarskoj konferenciji u Bergenu. Ideja za analizom kriterijuma za akreditaciju studijskih programa proizašla je kao rezultat trenutnog stanja visokog obrazovanja u BiH u kojem proces akreditacije studijskih programa još nije počeo i predstavlja novinu za cjelokupnu akademsku zajednicu u BiH. HEA BiH ima ključnu ulogu u ovome procesu. Analizom kriterija za akreditaciju studijskih programa i institucija prezentirat će se: potrebe i značaj akreditacijskog procesa, uloga studijskog programa, uloga QA osoblja itd. Usporednom analizom tri institucije u procesu akreditacije institucije i studijskih programa dobija se uvid u stanje i spremnost za nacionalnu institucionalnu akreditaciju i akreditaciju studijskih programa.

Ključne riječi: Osiguranje kvaliteta (QA), evropski standardi i smjernice (ESG), visoko obrazovanje, visokoškolske institucije, kriteriji za akreditaciju.

SUMMARY

Implementation of quality assurance as one of the Bologna principles in High education in B&H has started with the implementation of ESG accepted in 2005 on European Minister Conference in Bergen. Idea for analysis of criteria for Study programme accreditation comes as a result of slow process of accreditation of study programmes. HEA BiH has a key role in this process. Analysing criteria for accreditation of Study programme and accreditation of Institutions will be presented: importance of accreditation process, role of study programme, QA staff role etc.. Comparing analysis between three institutions in process of accreditation on level of Study programmes and Institutional

level we will show state and readiness for national accreditation on Institutional level and accreditation at level of study programmes.

Keywords: Quality assurance (QA), EU standards (ESG), High Education, High education institutions, accreditation Criteria.

1. UVOD

Kako bi se sprovođila, implementirala i osigurala kultura kvaliteta u opštem smislu potrebno je definirati niz smjernica i standarda koji će doprinijeti u ovom procesu. Različite grane industrije su razvile i različite standarde osiguranja kvaliteta, prema tome obrazovanje kao zaseban vid morao je definirati svoje standarde i smjernice u cilju osiguranja kvaliteta. Osiguranje kvaliteta je generički termin u visokom obrazovanju, koji podliježe brojnim tumačenjima. Nije moguće jednim terminom obuhvatiti sve okolnosti. Riječ standardi koristi se na različite načine u različitim dijelovima Evrope, od izjava o usko definiranim regulatornim zahtjevima do generaliziranih deskriptora dobre prakse¹.

Europski standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta razvijeni su od strane E4 grupe. Ova grupa sastavljena od predstavnika ENQA (Europske agencije za osiguranje kvaliteta), ESU (Europska unija studenata), EUA (Europska unija univerziteta) i Europske visokoškolske institucije (EURASHE – European association of Higher Education Institutions) okupila je ključne stakeholdere iz oblasti osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju. 2005. godine u Bergenu ova grupa prezentirala je set principa i referalnih tačaka za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju.

Prema ovome dokumentu razvijeni su Europski standardi i smjernice kako za interno osiguranje kvaliteta u visokoškolskim ustanovama tako i za eksterno osiguranje kvaliteta u visokoškolskim ustanovama².

Tabela 1. Prikaz EU standarda i smjernica za interno i eksterno osiguranje kvaliteta u visokoškolskim ustanovama

Europski standardi i smjernice za interno osiguranje kvaliteta u visokoškolskim ustanovama	Europski standardi za eksterno osiguranje kvaliteta u visokoškolskim ustanovama
<i>Politika rad ai procedure za osiguranje kvaliteta</i>	<i>Korištenje procedura za interno osiguranje kvaliteta</i>
<i>Usvajanje, praćenje i periodična revizija programa i stepena</i>	<i>Izrada procedura za eksterno osiguranje kvaliteta</i>
<i>Provjera znanja studenata</i>	<i>Kriteriji za odlučivanje</i>
<i>Osiguranje kvaliteta nastavnog osoblja</i>	<i>Procesi primjereni namjeni</i>
<i>Resursi za učenje i podrška studentima</i>	<i>Izvještavanje</i>
<i>Sistema informacija</i>	<i>Procedura za dalji rad</i>
<i>Informacija za javnosti</i>	<i>Periodični pregledi</i>
	<i>Analiza na nivou cijelog sistema</i>

Prema kriterijima koje je utvrdila ENQA a usvojila konferencija Ministara zadužena za sprovedbu Bolonjskog procesa utvrđeni su i kriteriji u Bosni i Hercegovini od strane krovnog

¹ Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja, European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2005, Helsinki, Finland

² ENQA report on Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, 2009, Helsinki 3rd edition, Finland. ISBN 952-5539-05-9

tijela zaduženog za sprovođenje akreditacijskog procesa kako na nivou institucije tako i na nivou studijskog programa.

Kriteriji za visokoškolske ustanove koji su predloženi od strane HEA (Agencija za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju i akreditaciju) su:

- razvoj i strategija visokoškolske ustanove; gdje se od visokoškolske ustanove očekuje da ima izrađenu strategiju u cilju konsultiranja sa svim zainteresiranim stranama za koju je neophodno da bude javno dostupna. Izuzetno je bitno napomenuti da se kontinuirano mora pratiti realizacija i ispunjenje planova visokoškolske ustanove.

- upravljanje, unutrašnje osiguranje kvaliteta i kultura kvaliteta; svaka visokoškolska ustanova mora imati razvijen sistem osiguranja kvaliteta koji se formalizira različitim pravnim aktima a sve u cilju poboljšanja nastave, naučno-istraživačkog rada te procesa upravljanja i administracije. Od izuzetnog značaja je uloga studenata u procesu upravljanja kvalitetom u visokoškolskoj ustanovi na sva tri ciklusa školovanja.

- procedure za osiguranje kvaliteta studijskih programa; visokoškolska ustanova mora imati razvijene procedure koje će regulirati sve potrebne elemente osiguranja kvaliteta na nivou studijskih programa sa ciljem kontinuirane analize i unapređenje studijskih programa. Ključnu ulogu u ovome procesu ima institucija koja propisuje ove procedure, koje mogu biti različite na svakoj instituciji ali se moraju podudarati sa krajnjim ishodima unapređenja i osiguranja na nivou studijskog programa kao što je npr bodova vrijednost iskazana ECT(A)S kreditima i dr. Izuzetan značaj u razvoju procedura za osiguranje kvaliteta studijskih programa u našoj zemlji donijela je implementacija Tempus projekta ESABIH (European standards for Accreditation of study programmes on Bosnia and Herzegovina universities). Implementacijom ovog Tempus projekta eksterno je ocjenjeno više od 40 studijskih programa što je doprinijelo procesu razvoja kulture osiguranja kvaliteta na javnim visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini.

- procedure za ocjenjivanje studenata; svaka visokoškolska ustanova mora razviti transparentnu proceduru koja garantuje transparentno i konzistentno ocjenjivanje studenata. Neophodno je analizirati prolaznost na nivoima studijskih programa i cjelokupne visokoškolske ustanove te usljed dobijenih rezultata poduzimati određene korektivne mjere ako je to potrebno.

- ljudski resursi; ovaj kriterij je možda i jedan od najbitnijih kriterijuma koja jedna visokoškolska ustanova mora da ispuni. Visokoškolska ustanova je obavezna obezbijediti optimalni broj nastavnog i saradničkog osoblja kako bi zadovoljila propisane kriterije Bolonjskog procesa. Izuzetno je bitno da je razvijena politika akademskog napredovanja i razvoja vlastitog kadra koje mora obezbijediti visokoškolska ustanova. Akademsko osoblje mora kontinuirano da se usavršava a visokoškolska ustanova je dužna da prezentira u sklopu svojih godišnjih izvještaja, internih evaluacija stanja ili drugih relevantnih dokumenata o publikacijama koje su njeni uposlenici objavili u toku prethodne godine. Visokoškolska ustanova je dužna da obezbijedi dovoljan broj administrativno-tehničkog osoblja.

- kvalitet fizičkih resursa; ovaj kriterij predstavlja također izuzetno bitan faktor jer osiguravanjem dovoljnog broja fizičkih resursa (učinice, laboratorije i oprema, bibliotečki resursi, informatička oprema itd...). adekvatnost resursa za izvođenje studijskih programa i njihova dostupnost osigurava ispunjenost ovog kriterijuma, te je u potpunosti od velikog

značaja da ih visokoškolska ustanova ispunjava u svim pogledima prema standardima i smjernicama koji su utvrđenim Bolonjskim principima.

- informacijski sistemi; informatizacija visokoškolske ustanove je veoma koristan alat u sistemu osiguranja kvaliteta. Prikupljanjem informacija i analizom istih mogu se donositi veoma bitne odluke u sistemu provođenja kvaliteta kao i u strateškom planiranju visokoškolske ustanove.

- prezentacija informacija za javnost; suradnja sa okolinom (tržište rada, stakeholderi i dr relevantni elementi) je izuzetno značajan u cilju razvoja jedne visokoškolske ustanove. Prezentacija relevantnih, nepristrasnih i objektivnih informacija putem web-stranica ili medijskih puteva je veoma bitna za sistem osiguranja kvaliteta na visokoškolskoj ustanovi. Komunikacija sa različitim ciljnim grupama može imati veliki uticaj na sam razvoj visokoškolske ustanove, npr. Povratne informacije od almunija ili stakeholdera su izuzetno značajne u donošenju strateških planova, te se od visokoškolskih ustanova očekuje da postoje razvijeni sistemi komuniciranja i suradnje sa svim potrebnim ciljnim grupama od interesa za visokoškolsku ustanovu.

- međunarodna suradnja; jedan od osnovnih elemenata i principa Bolonjskog procesa predstavlja mobilnost nastavnog osoblja i studenata. Suradnjom visokoškolskih ustanova na međunarodnom planu poboljšava razvoj i sistem osiguranja kvaliteta na visokoškolskoj ustanovi. Suradnjom na međunarodnim projektima i učešćem u zajedničkim palikacijama može se osigurati uspjeh ovog kriterija. Visokoškolska ustanova je dužna da potiče i razvija međunarodnu suradnju.

Iz gore navedenog teksta možemo jasno vidjeti da se kriteriji propisani od strane HEA-a poklapaju sa kriterijima koje je propisala ENQA ali sa nešto većim ospegom informacija. Postojanje ovih kriterija je od izuzetnog značaja jer se na osnovu istih formuliše sistem unutarnjeg osiguranja kvaliteta i priprema za eksternu evaluaciju tj akreditaciju ustanove.

Analizom na tri visokoškolske ustanove koje se bave osiguranjem kvaliteta duži vremenski period te su sistem praćenja i osiguranja kvaliteta implementirale u svoj rad kao sistem za unapređenje kvaliteta i rada. Uporedbom sadržaja Internih evaluacija koje se sprovode na ovim ustanovama možemo vidjeti da su one u skladu sa ovim preporukama (tabela 2.).

Tabela 2.

Univerzitet		
Univerzitet u Zenici	Univerzitet u Istočnom Sarajevu	Univerzitet u Mostaru "Đemal Bijedić"
Misija i vizija (strateški razvoj)	Razvoj i strategija Univerziteta	Strateški projekti i pravci razvoja
Finansijski aspekti	Upravljanje, unutrašnje osiguranje kvaliteta i kulture kvaliteta	Evaluacija kvaliteta izvođenja nastave
Ljudski resursi	Procedure za osiguranje kvaliteta studijskih programa	Osnovna dokumentacija sistema kvaliteta
Evaluacija Naučno nastavnog procesa	Procedure za ocjenjivanje studenata	Ljudski resursi
Evaluacija Naučno istraživačkog rada	Ljudski resursi	Studenti

Sistem QA	Studenti	Fizički resursi
Evaluacija rada biblioteke	Kvalitet fizičkih resursa	Informacioni sistema
Bolonjski proces	Informacioni sistem	Međunarodna saradnja
Evaluacija regionalne i međunarodne suradnje	Prezentacija informacija za javnost	Analiza procesa sa preporukama i prijedlozima za unapređenja
Evaluacija studentskih aktivnosti	Međunarodna saradnja	Samoevaluacija i periodične evaluacije rada stručnih službi
Prijedlozi poboljšanja	SWOT analiza	Evaluacija Naučno istraživačkog rada
	Finansijsko upravljanje	Upravljanje, unutrašnje osiguranje kvaliteta i kultura kvaliteta
	Evaluacija bibliotečkih resursa	
	Evaluacija naučnoistraživačkog i umjetničkog rada.	

Kriteriji za licenciranje visokoškolske ustanove podrazumijevaju nekoliko kriterija koji se razmatraju:

- Ljudski resursi
- Prostorni resursi
- Materijalno – tehnički resursi
- Studijski program

2. PREPORUKE KAO ZAKLJUČAK

Sistem kvaliteta na visokoškolskim institucijama je prilično neujednačen u BiH. Razlog ovakvog stanja je neujednačen zakonski okvir na određenim strukturnim nivoima vlasti. Nekritički pristup primjeni sistema osiguranja kvaliteta u svakodnevnom radu visokoškolske ustanove je jedan od ključnih problema, jer postojanje sistema osiguranja samog za sebe bez njegovog upliva u proces unapređenja rada na visokoškolskim ustanovama kao što je slučaj u tri navedene ustanove gdje se sistem osiguranja kvaliteta primjenjuje duži vremenski period kao vodeći element u radu i unapređenju rada, predstavlja veliku prepreku za razvoj visokog obrazovanja.

Najveći problem koji se može susreti prilikom licenciranja visokoškolskih ustanova, akreditacija studijskih programa ili same institucije mogu se svesti na nekoliko nivoa:

- Sistem osiguranja kvaliteta koji se najčešće formalizuje a ne sprovodi se u praksi i ne primjenjuje na adekvatnom nivou.
- Ocjenjivanje studenata (uključujući komparabilnost, konzistenciju i poštenje)
- Informatizacija institucija
- Osiguranje kvaliteta u nastavi i uvođenje što većeg broja akademskog osoblja u sistem osiguranja kvaliteta.

3. LITERATURA

- [1] The European Qualification Framework: skills, competences or knowledge? P. Mehaut, C. Winch, European Educational Research Journal, Volume 11, Number 3, 2012.
- [2] Preporuke o kriterijima za licenciranje visokoškolskih ustanova i studijskih programa u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik BiH, broj 13/12).
- [3] Preporuke o kriterijima i standardima ministarstvu Republike Srpske, kantonalnim ministarstvima i Brčko distriktu BiH za osnivanje i zatvaranje visokoškolskih ustanova te za perstrektuiranje studijskih programa (Službeni glasnik BiH9, broj 13/12)
- [4] Odluka o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik BiH 100/11)
- [5] Odluka o kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini (službeni glasnik BiH broj 75/10).